

цього діалогу зводилася до того, що німці не висуватимуть своїх умов перемир'я, хоча вони ще контролювали значну частину території Франції. Французи хотіли, щоб німці визнали, що не можуть продовжувати війну і готові до перемир'я на французьких умовах, головною з яких було виведення військ з усіх окупованих територій. Десь щось подібне звучало недавно...

Отже, за фільмом виходить, що для Ерцбергера головне – це мир просто зараз, все одно, де проходить лінія фронту. (А вона проходить по французькій території, хоча у фільмі це не акцентовано.) А Фош тут кровожерливий, життя людей його не цікавить, французи виставляють німцям принизливі умови... Вся ця історія добре вкладається у спробу урівняти німецьких та французьких солдатів. Всі вони – жертви війни, яка подобається генералам, котрі добре живуть і намагаються побільше солдатів відправити на той світ. З морального радару авторів зник той простий факт, що німці прийшли як окупанти та влаштували терор мирному населенню. Не такий масовий, як росіяни нам, але для тогочасного світу це було шокуючим. В результаті спроба німців утримати окуповані території, заключивши перемир'я, коли справи на фронті пішли погано, у фільмі постає як миролюбство. А бажання французів звільнити свою землю та вигнати окупантів – як жага війни. Отже, ідея фільму, на відміну від роману, загалом антивоєнного, полягає у відбілюванні агресора і цькуванні жертви. Що дуже перекується з темою нинішньої війни і закликів політиків типу угорського міністра іноземних справ до негайного припинення вогню, щоб люди не гинули.

А щоб закамуфлювати головну ідею творців фільму, є ще один персонаж – німецький генерал Фрідріхс. Який розповідає, що є професійним воякою, але ми бачимо тільки те, що він живе у палаці і... добре їсть. І от, отримавши повідомлення про перемир'я, він, користуючись тим, що до припинення вогню залишається ще година, кидає солдатів в останню самогубчу атаку, де й гине головний герой. Це виглядає як плювок у бік німецького мілітаризму і, за візуальними ознаками, конкретно в бік генерала Людендорфа (котрий згодом посприяв розвитку націонал-соціалістичної партії). Після цього авторів нібито не звинуватиш у відбілюванні агресора, але вся історія з Фрідріхсом зроблена так само поверхово, як і інші епізоди фільму, тому не перекриває головного авторського послуху: війна – це жах, і вогонь треба зупинити негайно, чого б це не коштувало.

Отже, якщо відкинути претензії фільму на якийсь зв'язок із історією та поставити на початку титр на кшталт: «Колісь давно у далекій-далекій галактиці...», ми отримуємо банальний горор із морем крові та безліччю трупів і, на жаль, дуже пласкими персонажами. Це в підсумку і показує всю мистецьку потугу авторського колективу.

Між іншим, у цьому жанрі, в такому ж історичному сетингу, є значно кращі стрічки. Наприклад, «Мертвий патруль» режисера М. Дж. Бассета 2002 року, який, щоправда, не претендує на історичність, але драматургія і характери персонажів там зроблені професійніше.

«Банші Інішерина»: дружба-ненависть

Юлій Швець

Брендан Глісон, Колін Фаррелл у фільмі «Банші Інішерина». Режисер Мартін Мак-Дона. Ірландія, Велика Британія, 2022.

«The Banshees of Inisherin»

Сценарист і режисер Мартін Мак-Дона

Оператор Бен Девіс

Композитор Картер Бервелл

У головних ролях: Колін Фаррелл, Брендан Глісон,

Баррі Кіоган, Керрі Кондон

Ірландія, Велика Британія, 2022

Два десятки років тому театральний драматург Мартін Мак-Дона написав трилогію, дія якої розгорталась на Аранських островах Північної Ірландії. Дві п'єси були опубліковані й мали певний резонанс. Третю ж, слабшу, на думку автора, Мак-Дона вирішив не публікувати, але через багато років дав їй кінематографічне життя.

Будучи співвітчизником таких знакових для європейської культури особистостей, як Джеймс Джойс та Семюель Беккет, Мак-Дона запозичив у них кілька яскравих форм. Романний «потік свідомості» й «театр абсурду» (форсованим насильством трансформований у «театр афекту») стали пізнаваними візитівками його театральних гіньйолів. У змістовному сенсі їхню палітру розцвічували психічні девіації напівкримінальних суб'єктів та імперський дух, що глузував над колоніальним менталітетом.

Однак з часом той, хто досить несподівано заявив себе в царині театральної драматургії, став поважним кінорежисером («Залягти на дно в Брюгге», 2008, «Три білборди за межами Еббінга, штат Міссурі», 2017) і навіть отримав низку кінонагород. Певного розвитку зазнали й суспільно-політичні погляди Мак-Дони. З імперськими атавізмами, звісно, він ще не розпрощався, однак, останню його роботу можна розглядати як одну із найкращих. Тема її –

розпад вимушеної дружби та фальшивої любові – окремих індивідів і цілих країн.

Події кінодрами «Банші Інішерина» розгортаються на одному з крихітних островів у Північній Ірландії – у Богом забутому поселенні, півсотні жителів якого змирилися із зупинкою годинника на своєму острові. Прогрес обминув його, й мешканцям не залишається нічого, крім сумнівних задоволень у сільському пабі й медитації при спогляданні величі Атлантичного океану. Планетарний конфлікт у фільмі починається з незначного казусу: один чоловік відмовляє в дружбі іншому – не хоче витратити на «недолугого» свій дорогий час.

Оскільки у доброзичливого пастуха Подріка (Колін Фаррелл) справжніх друзів небагато – незаміжня розсудлива та начитана сестра (Керрі Кондон), наївний син поліцейського (Баррі Кіоган) та ослиця Дженні – втрата старого друга Колма (Брендан Глісон) для нього стає вельми чутливою. Вона цілком змінює розмірене життя Подріка. Й у нього, звісно, виникає бажання докопатися до істинної причини того, що сталося. Подрік пробує порозумітися з другом, намагається усвідомити, що й коли пішло не так в їхньому житті, й чи є в цьому його провина. Однак жодного пояснення не отримає – лише зверхньо-зневажливе, а потім – агресивне «прохання» Колма залишити його в спокої.

Подрік у виконанні Коліна Фаррелла – чесна, простодушна людина, єдина радість якої в житті – бути, як і всі його предки, – «простим гарним хлопцем». З усіма на острові він вибудовує стосунки «нарівні», навіть з домашніми тваринами, котрі добре почувуються у його будинку – надто він поважає все живе. Невже, – міркує він, – колишній друг розривом стосунків прагне підвищити свій суспільний статус – за його, Подріка, рахунок? Однак на це питання пастух так і не отримає остаточної відповіді...

Тлом психологічної дуелі обох є так звана громадянська війна 1922–23 років у Північній Ірландії. На маленькому острові бойові дії чутно з «материка», де патріоти-католики насмерть б'ються за незалежність з пробританськими протестантами, підкріпленими військами метрополії. Тож, звісно, «іраціональний конфлікт друзів» – це алегорія війни, незважаючи на джойсівську усмішку «стороннього» в інтонації фільму.

Будь-яка війна, «гібридна» чи національно-визвольна, як ми тепер розуміємо на власному досвіді, має причину – як і кожен особистісний конфлікт. Якщо доброзичлива людина свою енергію поширює навколо – чи означає це, що вона нав'язує комусь свою волю? Якщо вона прагне від друзів дотримуватись не варварських, а гуманних принципів у спілкуванні – чи означає це, що вона заслуговує суспільного осуду? Якщо вона допомагає не надто добродішним співгромадянам жити пристойно й не виходити за рамки суспільної моралі – чи треба піддавати їй за це остракізму? З сюжету стрічки випливає, що принижена людина (як і країна) може перестати бути покладистою – і тоді горе тим, хто зазіхнув на її честь. Заради поваги до гуманістичних цінностей найбезпечніша людина і наймиролюбніша країна почне безкомпромісну боротьбу.

У фільмі Мак-Дони про початок такої відчайдушної бо-

Керрі Кондон, Баррі Кіоган у фільмі «Банші Інішерина».

ротьби та її амплітуду, пророкуючи смерті, заздалегідь попереджає «банші»¹. Незважаючи на бентежні глибини цієї міфологічної істоти, скроєної з раціонального досвіду й ірраціонального мороку, все, що вона скаже, збувається. З появою цього персонажа, крізь комедійні барви у стрічці Мак-Дони починає відчуватися щось тривожне й абсолютно неочікуване для відсторонених від колоніально-імперського менталітету «острівних» мешканців.

І все ж, так само «достойно» виглядає у фільмі й «позиція» музиканта Колма, життя якого минає, й він не хоче витратити його на дурні балачки. В цьому сенсі самотність Музиканта і Пастуха виглядає заслуженою карою обом – за недомкуватість і простоту, що гірше крадіяства. Що ж до війни «острова з материком», метафорою якої є любов-ненависть двох колишніх друзів, то в репліках «острівних обивателів» вона постає як явище, яке не має чіткого пояснення. Національно-визвольна війна у фільмі відображається якимсь ірраціональним (як і особистісна дружба-ненависть) ексцесом, де обидві сторони неправі – і кат (метрополія), що своєю нахабністю провокує жертву (колонію), і жертва, що своїм спротивом (і неспротивом) «провокує» ката.

З точки зору нашого досвіду, ця «пропозиція» значної частини західної інтелігенції щодо схем вирішення військових конфліктів за особистісними моделями навряд чи може бути прийнятною. Її правильніше сприймати як діагноз лікарям, «толерантно-паціфістська панацея» яких може пропонуватись виключно метрополіям. А, можливо, це рецепт звичайних людей, які насправді не знають, як діяти, однак беруть на себе роль менторів цивілізації. У підсумку, запропонована у фільмі проекція особистісного конфлікту на площину міждержавних відносин виявилася край обмеженою. І все ж «Банші» отримав у Венеції приз за найкращий сценарій та акторську гру (Колін Фаррелл), був відзначений премією «Золотий глобус» (як найкраща комедія 2022 року) та висунутий на вісім номінацій кінопремії «Оскар» (жодної не дістав, оскільки «злободенною повісткою денною» були визначені інші «теми» й інші «гравці», які до мистецтва жодного стосунку не мають).

¹ Банші – персонаж ірландської міфології – жінка переважно старшого віку, що з'являється біля будинків приречених.